

TAMÁSI OROSZ JÁNOS

Létünk tragikumát felülíró derű

Kabdebó Lóránt: *Öntörvényűen*

A fölfokozott kíváncsiság elapadhatatlan szenvedélye vezeti Kabdebó Lóránt ujjait immár sok-sok évtizede a technikailag változó klaviatúrák billentyűi fölött. Az a kíváncsiság, mely a teljesként élt élet elmaradhatatlan része, motivációja; ami nélkül senki sem tökéletesítheti az ismereteit akár a maga környezetéről, munkájáról sem; aminek hiányában kinek-kinek a munkája sohasem válhat hivatássá. Kíváncsiság nélkül nem élhetünk az értelmezés alapvető eszközével az egyes teljesítmények fázisainak összehasonlításakor, azok belső átalakulásának fölisméréseikor, a változáshoz vezető változók föltárásakor – kíváncsiság nélkül, igen – nem jutunk el a motivációk olykor kíméletes, máskor kíméletlen megnevezéséig. Az elleplezéstől a leleplezésig.

Ezért s a változók együttes változásainak természetes összeolvadása miatti élményért kell Kabdebót olvasnunk; azért a szinte páratlan, de mindenképp ritka élménytörténeti élvezetért, mellyel megajándékozta követőit. Az említett kíváncsiság következetességgel párosult; vizsgálódásainak górcsőve távolabbról nézve a költészetre fókuszál, ám azon belül igen széles spektrumot mutat. Tudjuk, persze, hogy kedvenc csillaga minden égboltkutatónak van, az övé e galaxisban Szabó Lőrinc (ha valaki nem tudná...), ám ebben is – azt gondolom – elsősorban a kíváncsiság vezette el ahhoz a megkerülhetetlen Szabó Lőrinc Pantheonhoz, amit létrehozott. Nagyon apró túlzással élve: talán egyetlen olyan verssora sincs abban Szabónak, melyet Lóránt ne vizsgált volna meg legalább háromféle kontextusban és intertextuális vonatkozásban – és még mindig élnek benne szinte csak általa vélelmezett, de roppant meggyőzően interpretált szálak.

Semmiképp sem anekdotikus irányba indultam itt, inkább azt a következetes munkamódszert óhajtom fölillantani, ami a líra útvonalainak egyéb rejtekeihez, labirintusaihoz vezeti őt és esszéi olvasóit. Mindig, minden versben, verseskötetben az adott kort, illetve annak lenyomatát keresi, a kapcsolódásokból kiindulva a változások, a belső fejlődések lehetőségeit, s lehetséges irányait kutatja, nem kiált ki végérvényesnek tűnő állapotot sem egyetemes érvényűnek és érvényességűnek. Nem csupán élő, kortárs költővel szemben nem engedi ezt meg, de a már klasszikus életművek, lexikoni címszavakba merevedett költői sorsok szobrához is új anyagot gyúr, friss agyagból mintázza a befejezettek hitt életművek föltáratlan tájainak csont-hús-vér geográfáját. A versek között töltött sok évtized alatt számtalan alkotóról írt, mondhatni, szinte mindenkiről, úgy a hatvanas és a ki-

lencvenes évtizedek között, de senkit sem tekintett magányos szigetként, hanem igyekezett nemzedéki kontextusba helyezni mindenkit, ami már önmagában is egy állandóan íródo irodalomtörténet, de – legalábbis számomra – még izgalmasabb az, ahogy egyes, hozzá közel álló költők életművét kíséri figyelemmel, sorra beszámolva újabb köteteikről, majd összegzést ír az összegzéseikről, s még azt is kibontja, újabb s újabb részlettel gazdagítva, amit az élet végessége befejezetté nyilvánít. Majdhogynem észrevétlenül helyezi az irodalomtörténet egyetemes kontextusaiba az adott életművet, személyes, szubjektív, olykor velük közösen megélt élet- és sors történeti epizódokkal is hitelesítve azt.

Új könyve, az *Öntörvényűen* is az elkezdett út közbülső állomásainak kötetbe rendezése, dokumentálása. Kettős előszót ír hozzá, magam most ugyanígy kettőzöm a képet, merítvén előbb egy régebbi kötet „fülszövegéből”. „...ebben a kötetben a régebbi szövegek egy újabb számvetés részeivé is válnak”, írja a *Versek között* (Magvető) borítólapjára 1980-ban; új, mai könyve előszavában pedig azt olvasónaplóként definiálja, „amelyben szembesíthetem az utóbbi évtizedekben körülöttünk felvirágzó költői világokat”. E két mondat epizód is fölillantja azt a makacs, következetes kíváncsiságot, amelyre utaltam, s amely nem engedi meg számára a távolságtartás luxusát, azt a tulajdonságot, mely miatt manapság – főként a fiatalabb korosztályok – a kritikának mint műfajnak a megszűnését vizionálják. No, ez csak zárójelbe kíváncsozó mondat, megjegyzés, s csak azért nincs zárójelben, mert hát hol is nyissam? Mondatszerkezetileg még menne, na de hát történetileg...?

Nézzük úgy, hogy Kabdebó Lóránt újabb könyve is a folytonosság dicsérete. Együttműködésben az e kötetébe foglalt esszék inspirálójával, Turczi Istvánnal, aki reprezentatív folyóiratában, a Parnasszusban kitalált két tematikus – lapszámonként ismétlődő – összeállítást, Centrum és Redivivus címmel, melyekben még, illetve már nem gyarapítható életművek megközelítésére kérte föl szerzőit, közöttük is elsőként s kitartóan ragaszkodva hozzá: Kabdebó Lórántot. Aki így, mondhatni szelíd ösztökélés hatására, páratlanul izgalmas esszékert írt, később kötetben is megjelentetve azokat, s most ezek folytatását olvashatjuk, megtoldva egy Turczi István-monográfia egyik fejezetével.

Ám az említett folytonosság most csaknem váratlanul kiegészül azzal a személyes vonatkozással, áthallással, sorsok egymásra vetülésével, amire főntebb többször utaltam, de csak mint lehetőségre; ennyire eklatáns, egyértelmű – olykor szívszorítóan magabiztos – nyilvánvalósággal és természetességgel korábban sokkal ritkábban találkozhattunk. (Könyvespolcom átmeneti hiányosságai miatt csupán emlékeimbe kapaszkodva írtam ezt, de úgy rémlik, hogy egyedül szerzőnk Kassák-értelmezéseiben olvastam ilyen egyértelmű személyességet.) E friss esszék olyanok, mint a titkos családi receptek, a nagyik féltve őrzött ízbombái; avagy hogyan is tégy különlegessé egy jól ismertnek gondolt életművet? Különlegessé és érvényesíthetővé. Sinkát például úgy, hogy elmeséled: mit jelentettek az ő versei, balladái, a kisemmizett emberi sorsokról szóló hitvallásai az ötvenes

években eszmélő fiatal irodalmárnak. Juhász Ferencről konzekvens módon definiálja azt, mintegy epilógust fűzve hozzá, ahogyan végigkísérte s értelmezte, a folytonosságon belüli változók figyelembevételével, a költő küzdelmét az ember-telenség világától az ember nélküli világ borzalmáig. S így tovább, fejezetről fejezetre, felsorolni is nehéz azt a nemritkán többszörös áttételeződést, ami a versek megközelítését teszi jobban értelmezhetővé; ahogyan Ágh István életműve egészül ki azokkal a közös élményekkel, melyekhez itt Kabdebó fűz magyarázatokat. S lebilincselő módon jelenik meg a nyugati magyar emigrációhoz kötődő szál, a gazdag ismeretanyag a hatvanas-hetvenes évek kapcsolódási pontjairól csakúgy, mint a szerző kíváncsiságának olthatatlansága – ahogyan épp oly friss kíváncsisággal merül meg olyan költői művekben, melyek korábban sem a figyelmét kerülték el, hanem időhiány miatt maradtak ki írásai látóköréből. Tóth László *Wittgenstein*-könyvéről ír így, s mi újra rácsodálkozhatunk arra a bölcs és mit sem merevedett képességére, mellyel tárgyalt költőjét a magyar költészet egyetemes kontextusaiba helyezi, s ahogyan – egyúttal – fölfesti azt a sajátos történelmi helyzetet, mely e költészet kiindulópontjául szolgált.

S épp ebben az írásban merül fel az a szál, egészül ki, ami oly izgalmassá teszi ezt a könyvet, s ami nem más, mint egy szemérmes-rejtett-rejtőzködő Kabdebó-memoár, egy lehetséges életértelmezés, egy olyan sorskönyv, amely megírta az esszék szerzőjének sorsát. Ez vonul végig, úgy a konkrétan értelmezhető életélmények fűzésében, az ötvenes-hatvanas-hetvenes-nyolcvanas évek emlékjeleiben, úgy annak egyetemessége, az elmúlt évezred, s az azt betetőző – vagy épp a sorból kitüremelő – borzalmas huszadik század emberiség-pokla. Annak romjain kelt életre, tápázkodott szellemi horizontok irányába, azok felé nemzedékek sora, immár kimondhatóan ugyanarra keresvén megfogható, kimondható feleletet. És csupán önpusztításuk kísértései dokumentálhatóak.

Ezt megértvén és értelmezvén értjük meg a kötet bevezetőjében olvasható felütést: „Be tudja-e fogadni valamely eljövendő nemzedék a személyiség megépíthetlenségét és hitének elvesztését oly igen átélő szöveg ellenpontozottságát felvető nyilvános vallomást?” Eme talán reménytelen optimizmusnak hangot adó egyszerre újbóli nekifutás és igényesen fölényes, nagyívű szellemi kalandozás a kötet mintegy felét adó Turczi-monográfia. Áttekintés, kiegészítés, hiszen írt ő már kortárs költőnkéről esszét, könyvet, de itt ismét az életmű teljességét szövik át gondolatai, ám vegyülve irodalomtörténeti szálakkal, áthallásokkal telített emlékekkel, példázatokkal, s igen, kontextusokkal, a korábbi évtizedekbe nyúló kézfogásokkal. Természetesen mindvégig a Turczit értékelő monográfus szemszögéből vizsgálja, tanítandó módon (no de hát tanította ő ezt sokáig) az eddigi Turczi-életmű darabjait, helyezi mindig megfelelő kontextusba azok korszakait s mindig megtalálván azt az összekötő ívet, a költői én azon áramvonalát, melynek hiánya másokat sokszor homályosított el, tárgyalva ugyanezen életmű szakaszait. Nevezhetnénk ezért egyfajta elégikus számvetésnek is ezt az öt pillérre épített

egységet, olyan hídnak, amin – a közfelfogás ellenére – nem akkor kell átmenünk, amikor odaérünk, hanem csak akkor szabad elindulnunk felé, ha tudjuk, hogy ott van. S akkor ott lesz, akkor is, ha láthatatlan.

Mi hát a dolgunk? Mi a Turczi-költészet átfogóan érvényes üzenete? Mi a Kabdebó-revelációk átfogó üzenete egy *öntörvénytörő utódkor* számára? Mi az esszenciája annak az irodalomtörténeti múltnak, mely földoldhatatlannak és feloldozhatatlannak tűnik, mind a mai napig? „Kötődni az évezredes, az évszázados és a legmaibb környezethez, származáshoz, történelemhez, és ugyanekkor ennek megkoronázásaként az ember létköltészetét megteremteni. A sorsköltészet végig gondolását akként vállalni, hogy ebből ki tudja nevelni a létköltészetet.”

Számot adni a pusztulásról, reménykedni a keletkezésben. Látni és szólni, megrettenni, de nem rettegni. Bölcs bátorsággal félni, féltetni. Füst, pernye, „Bomba (mindegy, minek nevezzük)”, de „láttukra arcunkon mégis tragikus derű”.

(Parnasszus Kiadó, Budapest, 2019)

Szeged, 2017. július 21-29. 21-29 / July 2017, Szeged, Hungary

Theater 27

SZÍNHÁZ,
ZENE,
KIÁLLÍTÁS,
AKADÉMIA
THEATRE,
MUSIC,
EXHIBITION,
ACADEMY

MÁSZK
A MÁSZK
(Magyarországi
Alternatív Színházi Központ)
Együttműködésben
Organized by MÁSZK
(Centre for Hungarian
Alternative Theatres)
Association
maszk@maszk.hu
www.theater.hu

na
Nemzeti Kulturális Alap

Ministry of Culture
National Cultural Fund

Logo: Theater 27